

Warszawa 13.04.2023

Prof. dr hab. Hanna Gosk

Zakład Literatury XX i XXI w. ILP

Wydział Polonistyki UW

Opinia o rozprawie doktorskiej mgr. Mateusza Pytki

Po-twory Leo Lipskiego. Archeologia wyobraźni artystycznej

Praca doktorska Mateusza Pytki, której jestem promotorką, poświęcona została wyobraźni twórczej Leo Lipskiego, jednego z najoryginalniejszych polskich prozaików XX w., który podjął próbę wyrażenia w słowie doświadczonych przez siebie sytuacji granicznych, wywołanych wojennym zesłaniem do radzieckiego łagru, ciężką chorobą, samotną egzystencją na emigracji w Izraelu. Ta obszerna rozprawa omawia proces kształtowania się wyobrażeń podmiotu, który stawia sobie za cel uzyskanie samowiedzy w zakresie ludzkiego cierpienia i relacji tego doświadczenia z literaturą jako płaszczyzną, na której owo cierpienie z trudem znajduje swój językowy wyraz.

Zasadniczy wywód składa się z czterech części analityczno-interpretacyjnych. Kolejno noszą one tytuły: *Inicjacje*, *Wtajemniczenia*, *Magia*, *Przemiany*. Jego Autor omawia symbole, alegorie oraz metafory, dzięki którym Lipski osiąga efekt swoistej harmonii wyobraźniowej, mimo że pracuje na materiale (nie)wyrażalnej traumy, z którego buduje utwory o cechach fragmentarycznych hybryd gatunkowych, dzielących się na sekwencje, nawiązujące swą formą do dysonansowych *exemplów*, jak przekonuje Mateusz Pytko. Skromne objętościowo, a gęste od treści dzieła Lipskiego w rozprawie mgr. Pytki zyskują miano po-tworów, afektywno-obrazową przemocą zmuszających czytelnika do skoncentrowania na nich uwagi.

Autor pracy rozważa rozmaite sposoby uwznioślenia drastycznych doświadczeń pisarza – analizuje efekty uzyskiwane przezeń dzięki przekazywaniu obrazu owych doświadczeń w zróżnicowanych poetykach - od poetyckich po bajkowo-baśniowe - zwykle nie łączonych z prozą opowiadającą o różnych wariantach koszmaru II wojny światowej i jej skutkach dla losu jednostki. Dowodzi tezy, iż Lipski cofa się do *arche* i sięga m.in. do źródeł myśli gnostyków, alchemików, antycznych filozofów, (choć nie tylko), by świadomie lub mimowiednie aktualizować je w kontekście doświadczeń człowieka nowoczesnego. Mgr Pytko inspirował się w swoich interpretacjach rozpoznaniem teoretyków wyobraźni, którzy przypisują bytom

wyobrażonym rolę twórczą w sensie ontologicznym, a więc myślą Junga, Cassirera, Eliadego, Bachelarda.

Jego rozprawa to dzieło erudyty swobodnie poruszającego się zarówno w rozległych obszarach odległych w czasie lektur hermetycznych jak i całkiem współczesnych – tych z kręgu myśli Junga, Deleuze'a i Guattariego czy Sloterdijka. Analizując symbole, alegorie i mity, które kształtują obrazy kuliście powracające w utworach Lipskiego, Autor pracy rekonstruuje scenariusze warunkujące indywidualną wyobraźnię artystyczną tego pisarza, próbuje odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób twórca ujmuje istotę tego, co jawi mu się jako niewypowiadalne. Dowodzi, że indywidualne, symboliczne obrazy właściwe prozie Lipskiego z jednej strony odsyłają do sfery niewypowiadalnego, z drugiej zaś układają się w uporządkowany chronologicznie i typologicznie zestaw środków, które pozwalają wyrazić w utworach i doświadczenia graniczne pisarza, i jego kompensacyjne marzenia.

Czytelnik rozprawy zapoznaje się z literackimi „przygodami” podmiotu sylleptycznego analizowanej twórczości fikcjonalnej, podszytej materia autobiografii Leo Lipskiego. Mateusz Pytko śledzi metamorfozy owej instancji – wiecznozmiennego (jak go nazywa) narratora-bohatera-twórcy analizowanych dzieł. Jak powiada we wstępie pracy: „przez fenomenologiczne badanie życia i wyobraźni tej fikcyjnej instancji, prag[nie] zbliżyć się do zrozumienia reguł działania wyobraźni samego Lipskiego”. Za wiodący uznaje przy tym wątek poszukiwania i zdobywania wiedzy przez narratorów-bohaterów omawianej prozy, ich pragnienie dowiedzenia się o świecie i o sobie samym jak najwięcej.

Ów kluczowy wątek decyduje o kompozycji rozprawy i tytułach jej czterech obszernych części prezentujących etapy złożonego procesu indywiduacji bohatera-narratora-twórcy – począwszy od pozycji podmiotu zaznajomującego inicjacji, przez osiągnięcie wtajemniczenia, zdolność czynienia magii (kreowania obrazów niewyraźnego) aż po autoprzemianę bohatera-narratora-podmiotu czynności twórczych- samego autora.

Wywód ma swoje wady (rozległość, dygresyjność) i zalety (erudycyjność, wnikliwość subtelnych interpretacji). Uważam, że stanowi ciekawy, oryginalny wkład w badania nad twórczością Leo Lipskiego i spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim.

/Hanna Gosk/